

Dokumentar

Fotballgalskap

Eivind Normann-Eide
psykologspesialist

Varm og engasjerende dokumentar om psykiske lidelser og behandling i primærhelsetjenesten, med fotball og selve laget som det bærende element. Albert Camus, nobelprisvinner i litteratur og tidligere fotballkeeper, skal ha uttalt at han i valget mellom teater og fotball uten tvil ville valgt fotball. Det viktigste han hadde lært om moral og forpliktelser, hadde han fra dette spillet. Man kan nok undres om dette er verdier som råder i dagens fotball, tilsynelatende preget som den er av oppblåste ego, astronomiske lønninger, trofébarn og ærgjerrige voksne. Men fotball spilles i hovedsak langt unna flombelyste stadioner. Fotball spilles på stranda, i parken, på gata, i bakgårder, over kjøkkengulvet – og ballen er den samme, for den som treffer, for den som bommer.

Kate Taunton (regi) *Football, Madness & Me* (dokumentar) BBC – 2013

I første linje

I rekken av interessante dokumentarer har NRK i vinter sendt Kate Tauntons *Football, Madness & Me*. På norsk: Fotballgalskap. En høyst aktuell og engasjerende dokumentar om behandling av psykiske lidelser, som illustrerer at fotball kan handle om så uendelig mye mer enn forholdet mellom spiller, ball og mål. Filmen fletter sammen historien til tre unge mennesker som lider under enten hallusinasjoner og vrangforestillinger, tvangslidelse eller følelsesmessige monsterbølger og selvskading. De spiller på samme lag, Haringay FC, i en helt egen fotball-liga i London, *Positive Mental Attitude-league* (PMA-league). I sin enkelhet er PMA-league et lavterskel behandlingstilbud i helsevesenets første linje, der det som er felles for spillerne på hvert lag, er at de alle har betydelige psykiske og sosiale problemer.

Jamal (27 år) har diagnosen paranoid schizofreni og er tvangsinnlagt på lukket avdeling. Han kan iblant preges av hallusinasjoner, og han er overbevist om at han er profesjonell fotballspiller, at klubber som Arsenal og Barcelona står på trappene for å kjøpe ham, og at navnet han har fått av Gud,

er Ronaldo. For Jamal byr fotballen på en enestående anledning til å komme ut, sammen med andre. Adam (21 år) har en alvorlig tvangslidelse. Det dreier seg om frykt for skitt og smitte, han dusjer og skrubber, før han igjen dusjer og skrubber. Han fungerer dårlig i hverdagen, og har knapt vært utenfor døra de siste årene, han er fange i sitt eget hjem. Men også huset er blitt et problem, med rom han ikke kan bevege seg i, med møbler, vegger og dører han ikke kan ta på. Han utsettes for eksponering, og fotballen involverer fysisk kontakt, bakterier, svette og søle, mer enn nok til å bringe Adam ut av kontrollsonen.

Hayley (28 år) bor for seg selv. Som barn var hun en talentfull fotballspiller. Toppskårer på aldersbestemte lag, spilte både for Arsenal og Chelsea, men strevde med å passe inn, og ble mobbet fordi hun ikke var som de andre. Hayley spilte for England da hun var 17, utviklet depresjon ikke lenge etter og sluttet med fotball. Hun trekker seg fortsatt unna andre, isolerer seg, skader seg, kvitter seg med troféer hun i mørke øyeblikk mener hun ikke fortjener. I en sår scene forteller hun at hun har kastet den siste landslagsdrakta hun spilte i da hun representerte England. Hayley ønsker å jobbe med fotball, og PMA-league har trenerkurs. Trenerrollen er utfordrende, og hennes utfordring er å stille opp på både gode og dårlige dager. Forskjellen mellom det ytre og det indre er stor, hun smiler tilforlatelig, men har en selvfølelse lavere enn knottene på fotballsko.

Laget

Dokumentaren begynner ved seriestart, og avsluttes ved sesongslutt. Vi ser Jamal skåre, han herjer på midtbanen og kommenterer til reporteren etter kampen, som en nøktern Steven Gerrard i glansdagene. Vi ser også Adam forlate banen i sinne da laget ligger under med ti mål, og vi ser Hayley gjennomføre trenerkurset. Teamet som følger laget, er ikke fotballtrenere. Enkelte er riktignok tidligere fotballspillere, andre er ergoterapeuter og rådgivere, støtte- og primærkontakter. Alle legger til rette for aktiviteter som involverer kommunikasjon, samhold, mening, enten det er på sykehuset sammen med Jamal, eller i form av gradvis eksponering og tett støtte hjemme hos Adam, der han begynner å lage mat og tar oppvasken for første gang på flere år.

Hvor syk kan man så være og likevel delta i PMA-league? Dokumentaren illustrerer at svaret på dette spørsmålet avhenger av hvorvidt den enkelte har en balansert og stabil oppfølging i hjem, bydel eller kommune. Gjort riktig kan man da være ganske så syk, og like fullt være i stand til å gjennomføre en sesong. Spillerne har alle en tettere eller løsere tilknytning til spesialisthelsetjenesten, ikke minst Jamal, som er under tvungent psykisk helsevern. PMA-league tilbyr imidlertid en oppfølging som ikke lar seg gjennomføre på en avdeling, eller på psykologens kontor. Det unike med PMA-league er gruppen, lagarbeidet, identifikasjon, konfliktløsning, tilhørighet og følelsen av at en blir savnet dersom en uteblir. Det dreier seg om det som skjer mellom pasninger, taklinger og skudd, i relasjonen mellom mennesker som møtes regelmessig over tid og blir trygge på hverandre. Heringay FC vinner og taper sammen, i et fellesskap og gruppesamhold langt unna ensomheten som gjerne følger den psykiske lidelsen.

Ja da, spillerne strever med sine problemer og varierende funksjon gjennom sesongen. Det er heller ikke gitt at alle de som plukkes ut til å være med i et slikt format, har like godt utbytte. *Fotballgalskap* er like fullt en dokumentar som evner å skildre det nære med både varme og humor, samtidig som den løfter blikket og viser hvordan en alvorlig psykisk lidelse ikke står til hinder for at lagidrett, gruppetilhørighet og tett oppfølging i primærhelsetjenesten kan spille en vesentlig rolle for behandling. Heringay FC gjennomfører sesongen, og de avslutter som et lag. Ritualene er på plass, premier, diplom og applaus deles ut. Det er sagt at av alle uviktige ting i verden er fotball den viktigste.

Men for Jamal, Hayley og Adam hører fotball ikke til livets uviktige ting. Fotballen er simpelthen deres viktigste sted, for mestring, tilhørighet og kontakt med livet bortenfor sykdommen.